BUNAMFAN MWONGOZO WA KUSAHIHISHA - KISWAHILI 102/3

102/3 - KISWAHILI - Karatasi ya 3

FASIHI

NOVEMBA/DISEMBA 2021 – Muda: Saa 2½

Swali la lazima

(i) Haya ni maneno ya Tunu kwa Majoka. Wako ofisini na Majoka. Ni baada ya Majoka kumwambia Tunu kwamba anapanga kumposa kwa Ngao Junior.

(ii) Mbinu ;

Swali balagha – Yaani wewe umenionaje?

Mdokezo wa methali – waona mimi ni ganda la muwa la juzi.

Jazada – Ganda

(iii) Juzi wahusika walivyogeuzwa ganda la muwa.

(i) Jimii ya kina siti kutishwa na vijikaratasi ya kuwataka Wahome Sagamoyo hata baasa ya kuishi na wanasangamoyo kwa muda mrefu.

(ii) Kombe mkerekeliwa wa Majoka kuwa miongoni mwa wanaohitajika kuhama Sagamoyo.

(iii) Mamapima anamwagiwa pombe hatimaye baada ya ukereketwa wake.

(iv) Kenga anamgeuka Majoka baada ya faida zote alizopata na kujiunga na Mrengo wa Tunu.

(v) Ashua anamgeuka Sudi baada ya muda mrefu wa ndoa. Anasema amechoka kupedwa Kimasikani.

(vi) Ngurumo anageuzwa ganda la muwa. Baada ya kukawa chatu uongozi wa Majoka ambao amekuwa akinyonga mkono ……………….. bila

(vii) Chopi ambaye amekuwa akitumiwa na Majoka kukawa na kuwaangaisha Wapinzani wa Majoka anapangiwa kifo na uongozi ua huo ambao amekuwa akihudumia.

(viii) Kingi anaambiwa na Majoka kuwa amefutwa kazi.

(Zozote 6 x 1)

(b) Umuhimu

(i) Kichimuza matuko ya awali – inatuarifu kuhusu kifo cha Jabali.

(ii) Majoka na Kenga in watu wenye kuweka siri – wamesahau vipi wasilolijua

(iii) Kuonyesha mfumo wa siasa uliopo, kuna vyama vingi – chama cha mwenye

(iv) Kuwaangizia Majoka na Kenga kama watu wanweza kufanya lolote ili kujidumisha mamlakani.

(v) Kusisitiza ukatili ulivyokithiri katika uongozi wa Majoka.

(vi) Kuonyesha imani ya kidini katika jamii – wameamini uwepo wa akhera.

(vii) Kuangazia umaarufu wa vyama vya upizani na ufuasi mkubwa wa vyama hivyo – ukitaka kufurusha ndege, kata mti.

(viii) Kuangaza jududu za wanaharakati katika kupigania haki. Tunu amapanga kuleta wanchanguzi wapya wa kifo cha Jabali.

(ix) Kuendelea mbinu zingine za kimtindo – balagha, takriri n.k.

(x) Kuendeleza ploti.

(xi) Kuonyesha uhasama uliopo baina ya wapinzani wa kisiasa.

(Zozote 8 x 1)

<u>Sehemu ya B: Riwaya</u>

2. (I) Jazanda

Mtoto wa miaka hamsini ambaye j=hajasita – mataifa ya bara la Afrika yaliyo na uhuru wa miaka hamsini lakini hayajapiga hatua Kimaendeleo (2 x 1)

(II) Mtoto anayerejelewa hajasota wala kusimama dede.

(i) Waafrika hawajarudishiwa mashamba yao hata baada ya uhuru – mashamba ya Theluji Nyeusi bado ni milki ya wakoloni.

(ii) Waafrika ambao ni wenyeji bado ni maskwota katika eneo la Kisiwa bora.

(iii) Waafrika bado ni wategemezi kiuchumi hakuna wanaomiliki.

(iv) Waafrika hawajitoshelezi kwa chakula.

(v) Kuna uhaba wa ajira.

(vi) Mshahara wanaolipiwa waafrika ni wa kijungujika

(viii) Waafrika hawana mbinu za uzalishaji hawezo kesaga kaliawa.

(ix) Waafrika wanaendeleza Wazungu kiuchumi – wananunua maziwa yao yaliyoganda na kwenda kwa shopping mall yao.

(x) Makampuni ya kigeli kupewa kandarasi ya kuchimba madini.

(Zozote 8 x 1)

(b) Umuhimu wa mazungumzo baina ya Tila na Ridhaa.

(i) Kumekuwa na mifumo tofauti za kiuchumi zilizotumika kuzalisha mali kwa mfano ujima, ukabaila, ubwanyenye, ujamaa.

(ii) Kuonyesha ufaraguzi uliopo baina ya kazi za kifasihi – Mazungumzo haya yanalinganisha viwaya ya Chozi la Heri na tamthilia ya Mashetani Kimaudhui.

(iii) Yanaonyesha nafasi ya utawala katika kuboiriesha na kudoresha uchumi. Utawala huendeleza mfumo wa kiuchumi.

(iv) Yanaangazia wimbi la mabadiliko katika jami. Wanajamii wako tayari kumchagua Mwekevu Tendakazi bila kuzingatia jinsia yake.

(v) Nafasi ya wasichana katika jamii inaimarika. Ridhaa anakiri kumpa nafasi Tila – nafasi ya kusoma kama alivyompa mwangeka.

(vi) Mazungumzo haya yanamsawsiri Tila kama mwanafunzi mwenye upevu wa mawazo na mdadisi wa mambo. Anasema kuwa uongozi mzuri ni ule unaoboresha uchumi.

(vii) Changamoto ambazo zimewakumba Waafrika tangu uhuru ni umaskini, ujinga na magonjwa wa nafasi za kazi na ufisadi.

(viii) Serikali imefanya juhudi kuboresha maisha ya wananchi. Waasiriwa wa magonywa kama ukimwi wanapewa dawa kwa bei nafuu kuna elimu bila malipo, teknolojia inatumika shuleni, tume za kuchunguza ufisadi zimebuniwa.

(ix) Kuna umaskini uliokithiri Raia hawawezi hata kumudu gharama ya matatizo yao.

(x) Ujinga wa wananchi umechangia matatizo yao. Hawajui hata mbinu za kujikinga na magonjwa.

(xi) Nafasi ya elimu inawafunza vijana kuhusu nafasi yao katika kuboresha uongozi uliopo.

(xii) Juhudi za wananchi kujiboresha kiuchumi zimelemazwa na hali ya anga – kiongozi.

(xiii) Kuna mbinu mpya ya ukulima – kutumia maji ya bomba.

(xiv) Kazi zilizopo ni za mishahara ya kijungujiko.

(xv) Ukoloni mamboleo bado umekithiri – kampuni zinazochimba migodi ni za kibinafsi.

(xvi) Kuna ushirikiano wa kiuchumi – hizi kampuni za kibinafsi zimewaajiri wananchi.

(xvii) Udhaifu katika mahakama – kesi kucheleweshwa.

3. (I) Umuhimu wa barua ya Bw. Kalima kwa Lunga

(i) Inaonyesha unafiki uliopo miongoni mwa viongozi wa mashirika – anazingizia kupanda kwa gharama ya uzalishaji ila ana njama ya kumstaafisha tu lunga.

(ii) Barua hii inamsawiri Bw. Kalioma kama mbinafsi. Anamfuta kazi lunga kwa sababu za kibinafsi na hajali maisha na taaluma ya lunga.

(iii) Mbinu za kuzalisha mali katika mataifa machanga yanapanda kia uchao jambo linalosamabishwa mashirika ya umma kukosa fedha.

(iv) Wafanyikazi katika mashirika ya umma wanaweza kufutwa wakati wowote. Hakuna mpango maalum wa kuwastaafisha.

(v) Barua hiyo inamsifia Lunga kuwa mwajibikaji kazini.

(vi) Lunga alifanya kazi kwa bidii/alifanya bidii kuendeleza shirika la maghala ya nafaka.

(Zozote 5 x 2 = 10)

(II) Maudhui

(i) Tamaa – Viongozi wenye mate ya fisi wanavamia misitu.

(ii) Upungufu wa utu – Viongozi wanawacha wanyama bila makao.

(iii) Uharibifu wa mazingira – misitu inafyekwa na kujengewa viwanda.

(iv) Uchafuzi wa mazingira – hakuna mimea inayosafisha hewa.

(v) Ujinga – Wanaosema michai si adui ya mazingira

(vi) Mapumza – Wakulima wa michai wanapuuzilia umuhimu wa miti inayosafisha hewa.

(vii) Ubinafsi – Wanaopenda mimea kwenye misitu ili kujinufaisha.

(viii) Unyakuzi wa ardhi – watu wanaitwa maeneo ya misitu ili kujengea hoteli.

(ix) Ushirikina – dhahabu/kafara

(x) Anasa – Kuna hoteli za kitalii.

(xi) Elimu – Shule

(Zozote 10 x 1= 10)

<u>Ushairi</u>

4. (a)

(i) Haizingati idadi kwa mistari/mishororo katika kila ubeti.

(ii) Idadi ya vipande hailingani katika mstari.

(iii) Halizingatii mpangilio maalum wa vina.

(iv) Halizingatii ulinganifu wa mizani katika kila mstari.

(v) Idadi ya vipande vya mishororo ni sawa.

(vi) Halizingatii ukamilifu wa mishororo

(b) Utamaushi

(i) Mwalimu hathaminiwi – anaitwa bure/duni

(ii) Mwalimu analewa na kupepesuka barabarani.

(iii) Watoto kumcheka mwalimu wao apitapo.

(iv) Viatu vya mwalimu kuisha visigino

(v) Sidiria ya mwalimu ni chakavu.

(vi) Mwlaimu hawezi kumudu bei hya marashi baada ya kustaafu.

(vii) Mwalimu atakufa na kuzikwa bila kusherekewa.

(viii) Hata mlevi anamdharau mwalimu

(ix) Mshahara duni.

(Zozote 4 x 1 = 4)

(c) Jinsi mwalimu anapaswa kulaumiwa

(i) Yeye ndiye anatunga wimbo wa kuwasifu viongozi wasiotaka kubadilisha taaluma yake.

(ii) Yeye ni mwoga – Anajikunja kama jongoo.

(iii) Walimu hawana umoja.